

Стаття надійшла до редакції 15.04.2014 р.

Стасюк О.С., к.філол.н., асист.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, г. Київ

ИНТЕРДИСКУРСИВНОСТЬ ПРАЗДНИЧНЫХ ПАРЛАМЕНТСКИХ ВЫСТУПЛЕНИЙ ФРГ

В статье определены особенности взаимодействия различных типов дискурса в праздничных парламентских выступлениях и основные тенденции развития этого типа текста в парламентской коммуникации ФРГ.

Ключевые слова: дискурс, интердискурсивность, парламентская коммуникация, праздничное парламентское выступление.

Stasiuk O.S., Cand.Phil.Sci., Associate Professor,
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

Interdiscursivity of the Ceremonial Parliamentary Speeches in Germany

The article deals with the interrelations between different types of discourse in the ceremonial parliamentary speeches of Germany, the main tendencies of their evolution in the parliamentary communication are revealed.

Key words: discourse, interdiscursivity, parliamentary communication, ceremonial parliamentary speech.

УДК 801.631.5 : 81'367.622 Мовчан

Строкаль О.М., к.філол. н., асист.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ИНДИВИДУАЛЬНО-АВТОРСЬКІ СУБСТАНТИВИ У ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ ПАВЛА МОВЧАНА

У статті досліджено питання індивідуально-авторського словотворення іменникових лексем у мові поезій Павла Мовчана. Вивчено механізми деривації субстантивних похідних та проаналізовано їх функції в поетичному ідіолекті митця.

Ключові слова: ідіостиль, субстантив, okazіональне слово, твірна база, слово-твірний формант.

Проблему словотвору, а власне аналіз деривативних особливостей неолексем представлено доволі широко в українському мовознавстві (відомі у цій царині дослідження В. Русанівського, К. Городенської, Н. Клименко, Є. Карпіловської тощо).

Зокрема, питаннями іменникового словотвору досить поглиблено займалися І. Ковалик, Л. Родніна, дієслівного – Л. Юрчук, прикметникового – А. Грищенко, Г. Гнатюк та інші.

Іменникові авторські похідні є класом слів, який інтенсивно поповнюється новими лексичними одиницями. Яскравим репрезентантом високої їхньої функціональної активності у художньому тексті є поетична мова Павла Мовчана.

Прості іменникові деривати в поетичних текстах Павла Мовчана утворено переважно за допомогою афіксації як одного з основних засобів мотивування значення слова [Арутюнова 1961, 43]. Найпродуктивнішим серед способів афіксації у досліджуваних авторських похідних є суфіксація. Так, поміж суфіксальних іменникових авторських неолексем виділяємо іменники із вказівкою на результат дії; на предметні дію та ознаку; номінації явищ і предметів за їхніми атрибутивними й функціональними характеристиками; також представлено іменникові неолексеми з модифікаційним словотвірним значенням тощо.

Окрему групу становлять складені індивідуально-авторські похідні, які досить широко представлені в поетичній мові, оскільки, вважає В. Ковальов, – вони семантично змістовніші, ніж загальнозживані складені слова, і значення складових частин (основ) індивідуально-авторських похідних завжди сприймається як виразніші [Ковальов 1974, 75-83].

Афіксальні субстантивні неолексеми із семантикою *результату, наслідку виконаної дії*, репрезентовано в поетичних текстах досліджуваних авторів *віддієслівними* дериватами, утвореними за допомогою: суфікса – **ин-**: *здряпини* (*Все осягнув... І почув, як чалана / дух по доливі, бо знати сліди: / прочовги довгі, рисочки здряпин...* [Мовчан 1989, 126]); суфікса – **к-**: *облишки* (*Бо вільно кожному згоріти / яскравим спалахом – ураз, / пустивши облишки на вітер... [Мовчан 1999, 52]*); *нульового* суфікса – **накрапи**, ... *і небо березове видко в пташиних крапах, – насіння бісівське кружляє, звітує негодю...* [Мовчан 1989, 38].

Значення *опредметненої дії чи стану* властиве *віддієслівним* іменниковим дериватам із такими словотвірними формантами: суфіксом – **ин-**: *приходини* (*Мовляв, до завтрашніх приходин / вам танцювать в одній петлі / і слухати, як дзвін свободи / співає сонячний політ.* [Мовчан 1999, 75]); суфіксами – **ін'н'-**: *облетіння* (... *проламуючи час, позбувшись томління, / виламується з нас душа на облетіння...* [Мовчан 1989, 131]); суфіксами – **н'н'-**: *пам'ятання* (*Не уломить тобі, ані додати ні дрібки, / минуле відійшло на відстань пам'ятань.* [Мовчан 1989, 92]); *туляння* (... *але поглянь: і мари зупинились, / не знаючи своїм тулянням меж...* [Мовчан 1989, 55]); та суфіксами – **ан/ок-**: *кружанок* (... *одіж свою розпустивши по нитці, / чи ж то не ми радість пускали в кружанок, / руки свої розтягнувши, як стьожки сиріці.* [Мовчан 1999, 87]).

Семантика *опредметненої ознаки* яскраво виявляється у *відприкметникових* похідних, у яких простежуємо додаткове нашарування інших значень – простору, часу, збірності. Найчисельнішу групу зазначених новотворів становлять деривати, утворені за допомогою суфікса – **іст'-** (деривати із зазначеним суфіксом утворені від основ якісних і відносних прикметників, у тому числі й потенційних): *вилузаність* (*Вся вилузаність порожнин / для мене, для одного...* [Мовчан 1989, 76]); суфікса – **еч-**:

пустеча (*На аркуші води затримай хоч обличчя, / хоч рамцями обмеж пустечу руйнівничу...* [Мовчан 1989, 48]); **нульового** суфікса, наприклад: **безглуздь** (*Не питаю «навіщо», питаю «чому», / відчуючи безглуздь і марність питання...* [Мовчан 1989, 78]); **близь** (*І я крізь подум'я дививсь і збільшенням все бачив: вчорашній день і нову близь.* [Мовчан 1989, 42]) і под., а також неолексеми, утворені за допомогою: суфікса – **о-** (з давнього – **ј-**), перед яким відбувається подвоєння кінцевої приголосної фонемі в основі: **дозрілля** (*І все збігається до кола, / сегмент дозрілля все змика; обциркулювавши жовтнем поле, / у центрі спиниться рука.* [Мовчан 1999, 37]) тощо.

Деякі індивідуально-авторські **віддієслівні** утворення номінують **предмети, явища за характером виконуваної ними дії**. Зокрема, серед них – похідні із суфіксами – **л'ец'ь-**, – **к-**: **ссалець** (*Він безліччю ссалець краплини тепла / висмоктував з мене несито...* [Мовчан 1989, 77]); **кліпка** (*Запрагну – ти стоїш лише на коліх кліпки...* [Мовчан 1989, 93]).

У поезії Павла Мовчана зустрічаємо **віддієслівні** неолексеми, що номінують **предмет чи явище за його функціональними характеристиками** й утворені за допомогою суфіксів – **л'ц-** – **невидальце** (*І біла тінь була на дні, / немов на тихих пальцях, / аж закортілося мені / спіймати невидальце.* [Мовчан 1999, 97]); та **відіменникові** й **відприкметникові** номінації **предметів за ознакою їхнього місця знаходження та розташування в просторі** із суфіксальними формантами – **ец'ь-** – **вершець** (*... на сорочці твоєї червоні пропалена пляма, і запліднено кров'ю голчаний вершець.* [Мовчан 1989, 48]); та – **иц'ь-** – **навкружниця** (*Небарвиться, перецвіта / навкружниця у колір диму, / і накривають хатній дах / дерева крилами прудкими...* [Мовчан 1999, 110]).

Неолексеми-номінації **осіб та інших істот** у поетичній мові митця функціонують як **віддієслівні** та **відзайменникові** похідні із суфіксами – **ик-** та – **от-** відповідно: **обладники** (*В солом'яних льолях, в постолах солом'яних / по долі подолянку водять великі світлом, обладники духу.* [Мовчан 1999, 79]); **ніщота** (*... і кидали знешважливо в мій бік: / – Незграбитесь на вітрі чоловік.- / А я стояв і думав: «О ніщота!..»* [Мовчан 1989, 114]).

Досить поширені в мові досліджуваного автора іменникові неолексеми з модифікаційним словотвірним значенням, які є важливим чинником формування конотативного компонента семантики тексту [Грещук 1996, 135]. Так, іменники з **демініутивним** емотивно-конотативним значенням у поетичних текстах П. Мовчана виступають із такими суфіксальними формантами: – **инк-**: **солодинка** (*І може, ще знайдемо ягоду пізною, / оту солодинку, що зводить уста?... / Дві стежки в траві протолочимо різно, / і ягода в жемнях... та тільки не та.* [Мовчан 1999, 106]); – **иц'ь-**: **мукиця** (*Камінь в ошуйці, другий – в десниці, – / змельється радість скупа на мукицю.* [Мовчан 1999, 83]); – **к-**: **пальцятко** (*Пальцятко, пучечко, мізинок, / як ніжність висловить мені?...* [Мовчан 1989, 88]) тощо. Проте з огляду на гетерогенну природу демінутивних формантів, про семантику зменшуваності слід говорити в контексті аналізу номінацій тих предметів, які насправді мають таку властивість, якщо ж предмет мовлення «відкидає» реально демінутивізацію своїх розмірів, то в цьому випадку на передній план виступає суб'єктивно-емотивна конотація [Лесько 2011, 173].

Значно менше слововживань дериватем з **аугментативним значенням**, які утворені за допомогою суфіксальних формантів – **ищч-**: **кам'янище, тягарище** (*І стука*

жолудь у блакитне днище, / а на руках у тебе **кам'янище**, / і під ногами – камінь розітруть... / І колом ходить побіліла путь, / що ні зійти не можна, ні зітхнути, / щоб не зронити на себе **тягариче**. [Мовчан 1989, 98-99]; – **овишч-**: **струмовище** (Ні, не стане снаги, / зір вузький аби дощ осягнути, / крізь стрімкі береги / протікає **струмовище** ртуті. [Мовчан 1989, 34]).

Іменникові похідні зі значенням **збірності** та додатковою семантичною вказівкою на певний відтінок **абстрактності** в поетичній мові П. Мовчана репрезентовано неолексемами, утвореними за допомогою суфіксів: – **ин'н'**: **дуплиння** (*В приземистій вербі є потайне **дуплиння**...* [Мовчан 1989, 71]); суфіксів – **о- (*-j-)**: **клинописся** (*І вітер ламкий, наче крига, кришився, / зникало з блакиті пташок **клинописся**...* [Мовчан 1989, 59]); суфікса – **ј-**: **кульбаб'я** (*І стебла рук, і ніг коріння, / **кульбаб'я** молодих голів, / що важать, де приткнуться насіння.* [Мовчан 1999, 75]); **рожев'я** (*Відкіль кривавиться **рожев'я** / і трісли судини чий / із-під ножа узяв невже ж я / цівки – в долоню – ручаї?* [Мовчан 1999, 70]) тощо.

У текстах поета також подибуємо поодинокі неолексеми зі значенням **сингуляртивності**, утворені від **іменникових** основ за допомогою суфікса – **ин-**, пор.: «*Вже промінь тебе вириває із плину, / угору підносить краплину дрібну, – він з хмари додолу **доциною** кине, / аби гіркоту увібрав ти земну.*» [Мовчан 2008, 351]; «*З роду у рід, з лона у лоно / слово предвічне – не однотонне / входить миттєвістю в обшири часу, / кожна **зелина** вилунує басом.*» [Мовчан 1999, 82]).

Префіксальний словотвір, на відміну від суфіксального, у поезії Павла Мовчана представлений менш виразно, що, власне, й визначає його як один із непродуктивних способів індивідуально-авторської деривації.

Зокрема, у мові поезії Павла Мовчана префіксальні та конфіксальні афікси вживаються з метою створення

– семантики **поширення певних явищ**: **про-** + **іменник** – **прозвість** (*Твої окличники дадуть / широку **прозвість** про свободу.* [Мовчан 1999, 52]);

– семантики **просторовості** – префікс **роз-** + **іменник** + суфікси – **о-/*-j-**: **роздалля** (*Від **роздалля** біль під серцем: / леле, що за глибина! / Синь-блакить черпав наперстком, / щоб добутися до дна.* [Мовчан 1989, 73]);

– із вказівкою на **зовнішню подібність одних предметів до інших**: **про-** + **іменник** – **пролійки** (*... я падаю грудьми на кіля, / і стрімко в **пролійки** зніць / земля вліта, як шмат вугілля.* [Мовчан 1989, 109]);

– на **стан природи, довкілля**: префікс **перед-** + **іменник** + суфікс – **ок-** – **передзимок** (*- Це весна чи такий **передзимок**, / замість снігу – намісто сльозинок, / замість смутку – зривається сміх...* [Мовчан 1999, 90]); префікс **па-** + **іменник** + **нульовий** суфікс – **пахолодь** (*Зійшло, непам'яттю розмилось / вчорашнє, літнє, нетривке, / і **пахолодь** заповістилась.* [Мовчан 1999, 107]);

– на **предмет-результат, наслідок дії** – префікс **о-** + **дієслово** + суфікс – **ок-** – **оплавок** (*І що ж – **оплавок** шкла лишиться від багаття / і кіптяви пружок, що губи перетне...* [Мовчан 1989, 93]) тощо.

Поряд із афіксацією осново- і словоскладання також належать до продуктивних способів словотворення української мови, застосування яких на всіх етапах її роз-

витуку сприяло поповненню словникового складу [Клименко 2008, 134]. Як показує аналіз поетичної мови П. Мовчана, більшість складених новотворів має своїми твірними базами первинні субстантиви, хоч нерідко фіксуємо неолоксми, утворені шляхом словоскладання первинних та вторинних (оказіональних за формою) номінацій, порівняймо **колесо-недви́га** (*І холодом палючим б'є / від колеса-недви́ги, / і знаю, що воно – моє...* [Мовчан 1989, 43]).

Неолоксми, утворені засобом словоскладання, характеризуються синонімічними, антонімічними, синонімічно-антонімічними відношеннями складників, за допомогою чого досягається додаткова експресивність новотворів і збільшується їхнє семантично-емотивне навантаження. У поезії Павла Мовчана такого типу похідні представлено неолоксемами «**ноче-день**», «**хмаро-небо**» (*Нема мене до подиху, нема, / є насінна стиснута, німа, / загублена в безмежній порожнині, / де творяться сполуки безпричинні, / де **ноче-день** безбарвний і ніякий, / де на окремість жодної ознаки, / де **хмаро-небо** змішане з водою, / і все оте з тобою є й тобою ...*[Мовчан 1989, 97]); «**сон-напівсон**» (*... сон-напівсон... / і там щось кажеш ти... якась роз...мова / про суть яко...гось слова...* [Мовчан 1989, 103]) тощо.

За семантикою складені індивідуально-авторські деривати в поетичних текстах П. Мовчана представлено такими тематичними групами: номінації зі значенням предметності, номінації на позначення осіб та інших істот.

До номінацій зі значенням предметності належать іменникові похідні, що відіграють виразну роль у створенні художніх образів, наприклад, Світлого Дерева (*дуб-небодержець*), гори (скелі) як образно-метафоричного вираження внутрішнього стану ліричного героя (*гора-затула*), порівняймо – **Дуб-небодержець** *взеленив повітря / і наслухає, як кружеля земля на корені. / Чи ж під стопою рухається й світ? / і по слідах народжується камінь?...* [Мовчан 1989, 98]; **Горо-затуло**, *з твоєї вершини / дух оглядає світ соколино. / Іскру викрешую із серцевини, / горо, гордине, моя горовино!* [Мовчан 1989, 49].

У поетичній мові Павла Мовчана складені новотвори із семантикою предметності виступають на позначення певних ознак стану ліричного героя – **З губ спорскують краплини-пухирці**, */ тяжіючи до змісту, до єднання, / і я ось-ось все висловлю, стривай, / лиш хай спаде вода й відкрис мої губи...*[Мовчан 1989, 89]; антропоморфізованих об'єктів – **очиці-сліпаки** (*Дверима став будинок до смеркання, / заплющивши **очиці-сліпаки**, / а в ньому дохляли по останній / краплині оцту з чарок пияки...* [Мовчан 1989, 122]); виступають художніми засобами творення образу плину часу – *Просто ніколи нам підраховувать листя, / теплі краплі збирати в гарячі долоні, – / наші руки всукалися в гриви вихрасті, / і нас хвилі несуть, **хвилі-коні** з ікони, / лише руку відпустиши: / пропав!.. процавай!...* [Мовчан 1999, 20].

Індивідуально-авторські деривати-номінації осіб використовуються поетом з метою створення як виразно позитивних характеристик людей, наприклад – **переможець-оборонець** (*І переможцем-оборонцем / ішов і ти – стопа в стопу...*[Мовчан 1999, 9]), так і для зображення осіб, яким властиві певні негативні ознаки чи характеристики: *Серцевина твоя на коронках зубів / відбиває вогонь поїдучий, недремний, / віддзеркалює сміх **грабунів-хижаків**.* [Мовчан 1989, 52].

Серед складених неологізмів у поезіях П. Мовчана виділяємо також номінації істот, представлені класом птахів (*півень-імператор*) та гризунів (*мишка-ворушка*), порівняймо: *І тільки півень-імператор / не знав, що жде на нього ніж, – / він криком шпарки конопатив, / щоби не витікала ніч.* [Мовчан 1999, 71]; *З-під днища ховрах свиснув, / мишка-ворушка маліє з ніжності, / а для мандрівки колобок чахне на підвіконні / все задля них...* [Мовчан 1999, 80].

Як засвідчує проаналізований матеріал, іменникові неолексеми різної семантики в поетичних текстах Павла Мовчана, утворені за допомогою афіксальних способів деривації, та складені індивідуально-авторські субстантиви є важливим засобом актуалізації художніх структур, репрезентації особливостей мовної картини світу письменника, які відіграють значну роль в організації поетичної мови, увиразнення художніх образів, створення відповідних конотацій віршованого слова.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арутюнова Н. Очерки по словообразованию в современном испанском языке. – М.: Изд-во АН СССР, 1961. – 150 с.
2. Грещук О.Б. Словоtvір у процесі породження тексту: дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.01 / Грещук Оксана Богданівна. – Івано-Франківськ, 1996. – 149 с.
3. Клименко Н.Ф., Карпіловська Є.А., Кислюк Л.П. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі : Монографія. – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2008. – 336 с.
4. Ковальов В.П. Словоtvір художніх окказіоналізмів (на матеріалі російської літератури) / В. П. Ковальов // Мовознавство. – 1974. – №5. – С. 75 – 84.
5. Лесько Х. Категорія демінутивності в іспанській мові: концептуальна та семантична природа / Х. Лесько // Українське мовознавство. – 2011. – № 41/1. – С. 171 – 175.
6. Мовчан П.М. Вибрані твори. Поезія. – К.: Просвіта, 2008. – 536 с.
7. Мовчан П.М. Сіль: Поезії. – К., 1989; 8. Мовчан П.М. Твори в 3-ох томах. Том I. Голос: Поезії. – К., 1999.

Стаття надійшла до редакції 16.04.2014 р.

Строкаль А.Н., к. філол. н., асист.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, г. Київ

ИНДИВИДУАЛЬНО-АВТОРСКИЕ СУБСТАНТИВЫ В ПОЭТИЧЕСКИХ ТЕКСТАХ ПАВЛА МОВЧАНА

В статье рассмотрены особенности индивидуально-авторского словообразования субстантивных неологизмов в языке поэтических произведений Павла Мовчана. Изучены механизмы деривации производных имен существительных и осуществлен анализ их функций в идиостиле поэта.

Ключевые слова: идиостиль, субстантив, окказиональное слово, образующая база, словообразовательный формант.

Strokal O.M., Cand. of Phil. Sc., Assistant Professor,
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

INDIVIDUAL-AUTHOR'S WORD-FORMATION OF THE SUBSTANTIVE NEOLOGISMS IN PAVLO MOVCHAN'S POETRY

In article the issue of individual-author's word-formation of the substantive neologisms in Pavlo Movchan's language poetic is considered. Mechanisms of derivation of derivative nouns are investigated and the analysis of their functions in individual writer's style is carried out.

Key words: *idiostyle, a noun, the occasional word, forming base, a word-formation affix.*

УДК 811.163.42'374

Струк В., асп.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ХОРВАТСЬКОЇ ЛЕКСИКОГРАФІЇ

У статті розглянуто основні аспекти розвитку хорватської лексикографії, а також стисло проаналізовано найважливіші хорватські словники. Обґрунтовується теза про важливе місце хорватської лексикографічної традиції, яке вона посідає в європейській лексикографії.

Ключові слова: *хорватська лексикографія, словники, історія лексикографії*

Існує багато підтверджень того, що людина завжди цікавилася словами, їхнім походженням та значенням. Лексикографія виникла з практичних потреб пояснення незрозумілих слів, яке спочатку здійснювалося у вигляді глос, тобто тлумачення написів на полях і в тексті рукописів книг. Традиційно лексикографія трактується як «системний опис, написання й тлумачення лексикону однієї, двох або багатьох мов» [22]. Лексикографією також називають сукупність лексикографічних праць, що стосуються певної мови (хорватська лексикографія, англійська лексикографія тощо).

У лексикографічних працях відображена сучасна мовна картина світу. Основне завдання будь-якого словника – розкрити, описати або пояснити значення слів (одниць) на певному етапі розвитку суспільства. Відповідно до типів словників варіюються і принципи збирання матеріалу, і засади укладання реєстру, і методи його інтерпретації, оскільки словники повинні бути надійним джерелом для теоретичного узагальнення.

Словники, описані у статті, мають важливе значення для становлення не тільки хорватської лексикографії, а й хорватської мови. Також ці лексикографічні праці важливі тим, що на їх основі можна простежити оформлення хорватської лексикографії, її актуалізації.